

MODERNIZACIJA SPOLJNE POLITIKE **(Uticaj informacione tehnologije na spoljnu politiku)**

APSTRAKT: U spoljnopolitičkim krugovima upotreba kompjutera je bila privilegija razvijenih zemalja. Danas kompjutere u spoljnoj politici može koristiti bilo koja zemlja. Informaciona tehnologija primorava spoljnopolitičke aktere da deluju u novom političkom i ekonomskom okruženju, da se susreću sa novim pitanjima i koriste u svom radu nova sredstva. Ta pitanja su glavni predmet razmatranja u članku.

O pšti razvoj tehnologija u prethodnim dekadama uveo je informacionu tehnologiju u sve oblasti ljudskog života. Sve moćnija, jeftinija i lakša za upotrebu informaciona tehnologija fundamentalno menja način života i rada mnogih ljudi. Ni spoljna politika ne ostaje imuna na uticaj informacionih tehnologija. Brzina komuniciranja, mogućnost prikupljanja i obrade velikog broja informacija u kratkom vremenskom intervalu iz osnova menjaju način praćenja i vođenja spoljne politike. Danas ne samo da se spoljnopolitički akteri mogu služiti digitalnim informacijama već su oni prinuđeni da deluju u okviru novog političkog i ekonomskog okruženja, razmatraju potpuno nove probleme i koriste nova sredstva.

Novo političko i ekonomsko okruženje

Razvoj informacionih tehnologija uticao je na današnju sveopštu međuzavisnost i međupovezanost. Ovaj trend je stvorio duboke promene u ekonomskim, političkim i društvenim strukturama nacionalnih država, stvorio je novu političku stratifikaciju sa modernim načinom distribucije političke i ekonomske moći. Više nego ikad u istoriji čovečanstva tehnologija direktno utiče na distribuciju političke moći. Tipičan primer takvih tendencija je

projekat popularno nazvan „Informacioni superautoput”, koji predstavlja elektronsku mrežu koja pokriva SAD. Taj projekat dominira američkom političkom i ekonomskom scenom poslednjih godina. Pored tehničkih aspekata najkontroverznije je pitanje ko će kontrolisati i upravljati „informacionim superautoputom”, jer će se na taj način određivati izvor ekonomske i političke moći u budućnosti. Tako postaje jasno da enormna moć koju donosi nova informaciona tehnologija ne može biti ostavljena u rukama malih socijalnih grupa već mora biti korišćena u korist cele međunarodne zajednice.

Neki osnovni koncepti u međunarodnim odnosima, kao što su suverenitet i geostrateška pozicija, nužno se menjaju. Geografija će imati sve manji značaj. Pitanje provincije i centra će se izjednačiti sa mogućnošću ili nemogućnošću pristupanja informacionim mrežama, odnosno sa postojanjem ili nepostojanjem elita u oblasti informacione tehnologije. Tako krupne promene prinudiće spoljnopoličke aktere da nađu nove načine da ostvaruju interese svojih zemalja. Uspех spoljne politike u budućnosti će više zavisiti od sposobnosti upravljanja informacijama i podacima nego od kontrolisanja teritorija ili važnih geografskih lokacija kao što je to bilo u proteklih nekoliko vekova.

Nove teme

Kao što su ekonomska, posebno finansijska pitanja uticala na spoljnu politiku, tako će na spoljnu politiku u budućnosti uticati informaciona tehnologija. Pitanja iz oblasti informacionih tehnologija postajuće sve češće u diplomatskim kontaktima nego što je to bio slučaj do sada. Sve veći ekonomski značaj informacionih proizvoda, specijalno softvera, postavljaće nove teme za razgovor u bilateralnim kontaktima (zaštita softvera je već danas značajno pitanje o kojem raspravljaju razvijene i zemlje u razvoju). Slične tendencije su zapažene i na multilateralnom planu (npr. GATT). S obzirom na sve češće pojavljivanje pitanja iz oblasti informacionih tehnologija u spoljnoj politici, diplomatama će biti neophodno sve više znanja o informacionim tehnologijama sa tehničkog, ekonomskog i pravnog aspekta.

Nova sredstva

Pad cena kompjutera učinio ih je danas dostupnim sve većem broju korisnika. U isto vreme kompjuteri su postali sve moćniji i lakši za korišćenje. Umrežavanje je multipliciralo snagu i upotrebnu moć kompjutera. Oreol misterije visoke tehnologija, stvoren oko kompjutera, počeo je da nestaje.

U spoljnoj politici upotreba kompjutera je bila privilegija najrazvijenijih zemalja. Danas kompjutere u spoljnoj politici može da koristi bilo koja zemlja. I pored toga, mali je broj zemalja koje upotrebu kompjutera i kompjuterskih mreža vide kao svoju stvarnu potrebu.

Kompjuterizaciju spoljnopolitičkih aktivnosti trebalo bi zasnovati na potpunom pristupu. Ona ne sme biti ograničena hardverom ni softverom i mora uključivati značajno organizaciono restrukturiranje. Informaciona tehnologija mora biti primenjena u svim organizacionim strukturama, uključujući i one najviše. Ona omogućuje stvaranja takve organizacione strukture koja je u isto vreme decentralizovana i vrlo koordinisana. Takva struktura obuhvata sve spoljnopolitičke aktere. Plan modernizacije i uvođenja informacione tehnologije mora uzeti u obzir mnogobrojne aspekte: protok informacija, međuzavisnost i razmenu između različitih organizacionih jedinica jedne institucije (npr. ministarstva inostranih poslova), između različitih aktera (npr. različitih ministarstava u vladi, velikih kompanija, univerzitetskih i akademskih krugova, međunarodnih organizacija, itd.).

Iako je teško naći odgovarajuće rešenje primenljivo u različitim zemljama, ipak se mogu izdvojiti neke aktivnosti u spoljnopolitičkoj delatnosti za koje postoje već razvijeni alati moderne informacione tehnologije:

- automatizovane rutine i ponovljive aktivnosti (uglavnom službenički posao);
- snabdevanje podacima i informacijama;
- automatizacija aktivnosti zasnovanih na znanju;
- umrežavanje;
- stvaranje kadra.

Automatizovanje rutina i ponovljivih aktivnosti

Automatizacija rutina, najčešće službeničkih i radno intenzivnih aktivnosti, uštedeće finansijske i ljudske resurse. Razvoj alata za kancelarijsko poslovanje, najčešće tekst-procesora, spredšita i baza podataka je jedna od najuspešnijih aktivnosti u softverskom biznisu. Vreme potrebno za ovladavanje tim softverskim paketima je izrazito kratko. Pošto je i spoljna politika orijentisana ka tekstu i podacima, od softverskih alata se najčešće koriste tekst-procesori i baze podataka.

Tekst-procesori

Tekst, glavni medij diplomatske komunikacije, može se efikasno obrađivati uz pomoć kompjutera. Vreme diktiranja tekstova sekretaricama koje su ih kucale na pisaćim mašinama je prošlo. Tekst-procesore koriste gotovo svi oni koji širom sveta upotrebljavaju kompjutere. U početku su tekst-procesori omogućavali editovanje i korekciju tekstova bez njihovog ponovnog prekucavanja. Danas tekst-procesori omogućuju mnogo više od toga: jezičku i lingvističku pomoć (spelovanje, gramatika, tezaursi, rečnici), desktop-publishing (kompletna priprema teksta za ofset štampu), grupno editovanje, itd. Sve veća upotreba tekst-procesora može izazvati produkciju

dokumenata u nekompatibilnim formama, jer svaki od tekst-procesora ima svoj interni format za skladištenje teksta. To se prevazilazi poštovanjem standarda za razmenu dokumenta i mogućnošću konverzije dokumenata iz formata u format.

Baze podataka

Pošto je dokument otkucan, on mora biti skladišten i dostupan za buduće korišćenje. Automatizacija skladištenja i pronalaženja dokumenata ne samo da pomaže u brzom pristupu informacijama nego smanjuje troškove i povećava produktivnost. Prema nekim istraživanjima u Velikoj Britaniji službenici troše 4 nedelje svog skupog vremena svake godine u prostom traženju papirnih dokumenata.

Informaciona tehnologija pruža rešenje za taj problem. Koncept fajlova sa podacima i zapisima je jednostavno rešenje za automatizaciju tradicionalnih papirnih fajlova u ormarima. Taj koncept se kasnije razvija u sistem za upravljanje bazama podataka, podržavajući različite strukture modela podataka, koji su prihvaćeni i danas dominiraju. Baze podataka imaju mnoge prednosti u odnosu na tradicionalno papirno orijentisane sisteme. Na kompjuterima zasnovan informacioni sistem omogućuje brzo i lako pronalaženje dokumenata na osnovu ključnih reči, pomaže u rušenju monopola samo nekih službenika u posedovanju dokumenata, rešava problem nestalih dokumenata i, na kraju, troškovi papirno zasnovanog sistema su veći zbog neophodnog prostora za skladištenje i osoblja koje će taj posao vršiti.

Poslednjih godina, kada su baze podataka u pitanju, javljaju se dva značajna koncepta baza podataka sa punim tekstom i dokumentacionih sistema zasnovanih na slici sa velikom mogućnošću primene u spoljnoj politici. Prvi pristup omogućuje pronalaženje apstrakta dokumenta uz pomoć ključnih reči (autor, naslov, mesto, itd.), dok je drugi pristup zasnovan na obradi slike (skeniranju) u nameri da se papirni dokumenti (uključujući potpis i sliku) pretvori u elektronsku sliku, koja može biti prikazana na kompjuterskom ekranu, ali ne može biti editovana uz pomoć tekst-procesora.

Stvaranje kompjuterski zasnovanog sistema za skladištenje dokumenata mora otpočeti sa pripremom novih dokumenata uz pomoć kompjutera. Konverzija pristigle pošte i papirnih dokumenata u elektronsku formu vrši se skeniranjem ili optičkim prepoznavanjem karaktera (OCR). Ista tehnika se može koristiti za konvertovanje starih dokumenata u kompjuterski čitljivu formu. To je pitanje vezano za dugi rok. Za ilustraciju, danas je u svetu samo 1% takvih dokumenata dostupno u kompjuterski čitljivoj formi.

Snabdevanje podacima i informacijama

Uvek je idealno da svaki delić informacija imamo pred sobom kada nam je potreban. Prema tome, brz i precizan pristup neophodnim informacijama je *conditio sine qua non* funkcionisanja ministarstva spoljnih poslova i ostalih aktera spoljne politike jedne zemlje. Informaciona podrška mora biti zasnovana na kombinaciji baza podataka u svakoj pojedinoj instituciji (baze podataka u kući) i spoljnih dostupnih izvora informacija. Takav pristup obuhvata sledeće izvore informacija:

a) Baze podataka u kući za oblast međunarodnih pravnih materijala, protokola, konzularnih odnosa, itd. Te baze podataka treba da budu kreirane u odnosu na specifične potrebe. One treba da budu dostupne putem lokalne mreže unutar ministarstva spoljnih poslova, vlade ili drugog spoljnopolitičkog aktera.

b) Baze podataka drugih spoljnopolitičkih aktera u okviru državnog aparata (razna ministarstva, itd.) dostupne u vladinoj informacionoj mreži. Na primer, ako je reč o pitanjima vezanim za Svetsku banku, bazu će izgrađivati ministarstvo finansija, a biće dostupna ostalim ministarstvima i spoljnopolitičkim akterima.

c) Baze podataka dostupne privrednicima, univerzitetima, medijskim organizacijama – putem nacionalne informacione mreže.

d) Baze podataka međunarodnih organizacija UN, EU i KEBS su već započeli proces kompjuterizacije svojih aktivnosti. One nude pristup svojim digitalnim resursima posredstvom različitih informacionih mreža.

e) Komercijalne baze podataka koje pokrivaju razna područja ljudskog znanja i iskustva. Veliki hostovi baza podataka, kao što su DIALOG, DATASTAR, itd. nude više stotina različitih baza podataka. Neke od tih baza podataka pokrivaju medije, što je značajno za spoljnopolitičke aktere. Na primer, više od 100 novina i časopisa, uključujući „The Economist”, „Newsweek”, „Time”, dostupni su u kompjuterskoj formi i to mnogo pre nego njihova papirna izdanja.

Podacima sa tih sistema može se pristupiti preko on-line servisa ili CD-ROM-a.

On-line servisi se koriste za pristupanje informacijama koje se brzo menjaju i njihovo korišćenje uključuje velike telekomunikacione troškove. CD-ROM zasnovane baze podataka se koriste za informacije koje se sporije menjaju. Mnogo je ekonomičnije korišćenje CD-ROM-a nego on-line baza podataka.

Automatizacija aktivnosti zasnovanih na znanju

Trend u razvoju informacione tehnologije je prelazak sa prosto ponovljivih, najčešće službeničkih aktivnosti ka automatizaciji sofisticiranih, na

znanju zasnovanih aktivnosti. Ta automatizacija pomaže ne samo u pronalženju već i u interpretaciji informacija i njihovom korišćenju za rešavanje problema.

Hipertekst

Baze podataka automatizuju skladištenje i pronalženje dokumenata, ali je taj način skladištenja informacija i podataka u osnovi pasivan. Podacima ili dokumentima se može pristupiti preko vrlo opšte klasifikacije. Na taj način, ipak, veliki broj informacija i znanja sadržanog u knjigama i dokumentima ostaje neiskorišćen.

Nova, sadržinski pogodnija tehnika je hipertekst. Hipertekst omogućuje raspoređivanje dokumenata prema njihovom sadržaju. Osnovna mogućnost hiperteksta je pronalženja dokumenata prateći ideju, preko koncepta informacija sadržanih u dokumentu.

Multimedija

Hipertekst omogućuje pronalženje teksta i slika prolaskom kroz logički napravljen sadržaj u više nivoa. Daljim razvojem informacionih tehnologija hipertekst je oplemenjen mogućnošću da se određenom dokumentu dodaju animacija, video snimak i ton. Novonastali alat sa velikim mogućnostima primene i u oblasti spoljne politike dobio je naziv multimedija.

Ekspertni sistemi

Sledeći korak u automatizaciji aktivnosti iz oblasti spoljne politike zahteva ekspertsko znanje i iskustvo. To može biti urađeno uz pomoć na znanju zasnovanog ekspertskog sistema koji može da predstavi i primeni ljudsko znanje u elektronskoj formi. Ne mogu sve aktivnosti biti na ovaj način automatizovane. Kompjuter ne može zameniti ljudsko rasuđivanje, ali može pomoći u prikupljanju ekspertiza i iskustava eksperata i omogućiti ljudima da svoj posao obavljaju mnogo produktivnije. Aktivnosti koje su zasnovane na konzistentnoj logičkoj strukturi, kao što su pravni poslovi, konzularni poslovi, protokoli, itd. mogu biti automatizovani sa velikim uspehom. Sve te aktivnosti imaju definisan set pravila i procedura koji može biti prenet u kompjuterski program. Upotreba ekspertnih sistema u spoljnoj politici biće važna za zemlje sa ograničenim brojem eksperata, posebno u oblastima visoke specijalizacije.

Umrežavanje

Pored informacija, interakcija je drugi važan koncept u spoljnoj politici. Moderni kompjuteri svojim umrežavanjem uz pomoć sredstava

telekomunikacija drastično uvećavaju svoje mogućnosti. Umrežavanje je neophodno kako bi se izvršio transfer i primanje informacija. Ono je vrlo popularno u akademskim i biznis krugovima, ali ga diplomati nisu do sada toliko koristili. Koji aspekt umrežavanja treba da bude korišćen u oblasti spoljne politike ?

Umrežavanje treba da počne u malim organizacionim jedinicama (2 do 10 osoba) povezivanjem kompjutera u radne grupe gde se deli ista osnovna hardverska periferija (printeri, modemi) i softverski resursi (tekst-procesori, lokalne baze podataka, E-pošta). To umrežavanje se može koristiti takođe za grupno editovanje i pripremanje dokumenata.

Sve radne grupe treba povezati u lokalne mreže (LAN) unutar jednog spoljnopolitičkog aktera (npr. ministarstva spoljnih poslova). U LAN-u svi korisnici imaju pristup centralnoj bazi podataka. Moderni softverski paketi namenjeni lokalnim mrežama omogućuju različite nivoe pristupa i različita prava u korišćenju zajedničkih resursa.

Preko specijalnih veza moguće je više lokalnih mreža povezati u veću mrežu (npr. više lokalnih mreža različitih ministarstava povezanih u vladinu mrežu).

Spoljnopolitički akteri treba da komuniciraju putem nacionalne mreže sa institucijama i pojedincima zainteresovanim za pitanja iz oblasti spoljne politike. Specijalna pažnja mora se posvetiti vezama sa biznis i akademskim krugovima. Informaciona tehnologija takođe omogućuje kanale za uključivanje javnog mnjenja i gradana u diskusiju o spoljnopolitičkim pitanjima specijalno putem elektronskih konferencija (BBS – Bulletin Board System) ili pristupanjem javnim bazama podataka (npr. međunarodnopravnih dokumenata).

Najviši nivo umrežavanja je komunikacija putem međunarodnih mreža. U spoljnoj politici te mreže se mogu koristiti za:

- Jeftiniju i bržu komunikaciju u velikim on-line informacionim servisima CompuServe, Prodigy sa ambasadama i misijama u inostranstvu kad god je to moguće s obzirom na prirodu poruka, za slanje faksova i E-pošte svuda u svetu. Kombinacija E-pošte i faksa u komercijalnoj mreži donosi veliko smanjenje troškova, posebno kod prekomorskih komunikacija.
- Pristup udaljenim bazama podataka na hostovima kao što su Dialog, DataStar, NewsNet, FT Profile, itd.
- Praćenje elektronskih konferencija na Internetu i drugim sličnim međunarodnim mrežama po pitanjima od interesa za spoljnu politiku (međunarodno pravo, međunarodni odnosi, diplomatija, itd.)

Stvaranje kadra

Pošto su cene hardvera i softvera danas relativno niske ljudski resursi postaju najvažniji element projekata informacionih sistema. Neophodno je zato posvetiti posebnu pažnju osposobljavanju ljudskih resursa. Obuka diplomata i drugih spoljnopolitičkih aktera za korišćenje informacione tehnologije mora obuhvatiti:

- osnovnu kompjutersku pismenost (osnovni koncept, digitalno i analogno, osnovnu terminologiju, funkcionisanje hardvera i softvera, itd.);
- društvene, političke i ekonomske promene pod uticajem razvoja informacionih tehnologija;
- pitanja iz oblasti informacionih tehnologija vezana za spoljnu politiku (zaštita softvera, međunarodna razmena podataka);
- upotrebu osnovnih softverskih paketa u sledećim oblastima: obrada teksta, obrada podataka, grafika, priprema za štampu (DTP), komunikacije.

Određeni nivo osposobljenosti u oblasti informacionih tehnologija neophodan je kriterijum za rad u spoljnopolitičkoj službi. Isto je tako važno permanentno obrazovanje na povremenim okruglim stolovima i seminarima.

* * *

Modernizacija spoljne politike pod uticajem razvoja novih informacionih tehnologija zahteva:

- proučavanje raznih aspekata interakcije između spoljne politike i informacione tehnologije;
- kreiranje specijalizovanih kompjuterskih aplikacija za oblast spoljne politike (baze podataka, hipertekst, multimedija, ekspertni sistem);
- obuku diplomata i drugih spoljnopolitičkih aktera za korišćenje novih informacionih tehnologija.

Summary

MODERNIZATION OF FOREIGN POLICY (Impact of information technology on foreign policy)

In foreign policy circles, the use of computers was the privilege of the most developed countries. Now, the use of computers in foreign policy can be afforded by any country. Information technology is going to force foreign policy actors to work in the new political and economic environment, to deal with the new topics and to use the new tools. This topic is the focus of our attention in the article.